

Armoede en armoedeval

Hulp aan armen is in Nederland vanouds een gemeentelijke zaak, voor een deel – althans formeel – tot 1965 overgelaten aan kerkgenootschappen maar wel steeds met een ruime lokaal-politieke bemoeienis. Al tijdens de republiek stond de stedelijke armoedebestrijding internationaal vergeleken op een hoog peil. De stedelijke regenten hadden er mooie en minder mooie motieven voor, waaronder de vrees voor volksoproer.

Geleidelijk is de wettelijke bemoeienis vanuit de staat vanaf de negentiende eeuw steeds groter geworden, onder andere door vormen van sociale (zekerheids)-wetgeving die vooral beoogden armoede te voorkomen. Gemeenten bleven, via hun armbesturen, toch bij armoedebeleid betrokken. De formele erkenning daarvan vond haar weg in de Algemene Bijstandswet, die de particuliere, kerkelijke armenzorg definitief beëindigde. Sindsdien is het tobben in de taakverdeling tussen staat en gemeente.

De roemruchte koppelingswetgeving van het kabinet-Den Uyl, waarvoor zijn politieke voorganger Biesheuvel al de fundamenten had gelegd, is de geschiedenis ingegaan als een respectabele poging om via bijstand armoede te voorkomen door aan iedereen een minimaal inkomen te garanderen ter hoogte van het netto-minimumloon. De achtergrond daarvan was ietsje minder respectabel: zo kon voortaan worden voorkomen dat gemeentelijke sociale diensten uitkeringen zouden verstrekken die nominaal boven het netto-minimumloon zouden uitkomen. De opwaartse druk op het wettelijke minimumloon kon daardoor worden beheerst.

De ombuigingsmaatregelen uit de jaren tachtig, begeleid door allerlei beperkende maatregelen inzake bijzondere bijstand, hebben voor wie langdurig op zuivere bijstandsuitkering is aangewezen de oude armoede weer doen terugkeren. In de koppelingswetgeving werd voorts afstand geschapen tussen bijstandsuitkering en minimumloon. In de vorige aflevering van *B&G* staat een mooi verslag van de gevolgen die de liberalisering van het bijstandsbeleid in 1996 heeft bewerkstelligd. De algemene uitkering is nog steeds letterlijk 'armoe', maar zo kan ook het wettelijk minimumloon laag blijven. Gemeentelijk armoedebeleid probeert die armoede niet op te heffen, maar toch belangrijk te verzachten. Dus zijn wij nu weer net zover als ten tijde van het kabinet-Biesheuvel; feitelijk liggen de bestedingsmogelijkheden weer boven het netto-minimumloon. Overigens levert ook het Rijk daar aan zijn bijdrage: door zijn belastingbeleid en door de huursubsidie.

Naar Amerikaans voorbeeld uit het tijdperk-Reagan heet dat nu 'armoedeval'. In een aantal gevallen kunnen mensen er ruimschoots op achteruitgaan als zij weer werk weten te vinden.

De realiteit is even eenvoudig als onoplosbaar; waar armoede is, ontstaat al spoedig een armoedeval, omdat vooral lokale bestuurders vanuit een eeuwenoude traditie zullen interveniëren omdat zij tal van redenen hebben die armoede niet te aanvaarden. Van heel wat armen, bejaarden bijvoorbeeld, weten zij trouwens dat zij nooit in de armoedeval terecht zullen komen. Die kunnen immers niet meer aan het werk.

Wie zich louter richt op de armoedeval, houdt slechts armoede over. Wie beide afwijst – met reden overigens – kan maar één kant uit: de armoede zelf bestrijden met een (veel) hoger uitkeringsniveau. Toegegeven, dat kan leiden tot een economisch onverantwoorde druk op het minimumloon en daarmee op de totale inkomensverhoudingen. Wie dat niet wil, kan niet tegelijk de armoedeval effectief bestrijden. Een schoolvoorbeeld van een vicieuze cirkel. Wie het uitkeringsniveau laag wil houden, maar ook armoede onaanvaardbaar vindt, zal de armoedeval dus moeten accepteren. Tertium non datur. Het zal tussen Rijk en gemeenten dus wel tobben blijven.

